

International Journal
LAW & SOCIETY

Issue 6, 2022

Redaktor Naczelny / Editor-in-Chief / Головний редактор

dr Sergiusz Kuczynski

Sekretarz naukowy / Scientific Secretary / Науковий секретар

Prof, dr hab. Vasylyeva Valentyna

Redaktor statystyczny / Statistical editor / Статистичний редактор

Assoc. Prof. Kozych Igor

Rada Redakcyjna / The Scientific Council / Редакційна рада

Prof. dr hab. Vasylyeva Valentyna (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Prof. dr hab. Kobetska Nadiya (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Prof. dr hab. Fris Pavlo (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Prof. Aliyev Amir (Baku, Azerbaijan)

Prof. dr hab. Adamovych Sergiy (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Prof. Jamie Benidickson (Ottawa, Canada)

Prof. Dr. hab Borysov Vyacheslav (Kharkiv, Ukraine)

Assoc. prof. Cheburanova Svetlana (Grodno, Belarussia)

Prof. Dr hab Pawel Czubik (Kraków, Poland)

Assoc. Prof. William Henry De Soto (Texas, USA)

Prof, dr hab. Andrzej Herbet (Lublin, Poland)

PhD. doc. JUDr. Monika Jurčová (Trnava, Slovakia)

Prof. dr hab. Konrad Kohutek (Kraków, Poland)

Prof. dr hab. Krupchan Oleksandr (Kyiv, Ukraine)

Prof. dr hab. Luts Volodymyr (Kyiv, Ukraine)

Prof. dr hab. Jerzy Malec (Kraków, Poland)

Prof. Nilufer Oral (Istanbul, Turkey)

Prof. dr hab. Piotr Pinior (Katowice, Poland)

Prof. JUDr Přemysl Raban (Plsen, Czech Republic)

Prof. George Tumanishvili (Tbilisi, Georgia)

Prof. dr hab. Jan Widacki (Krakow, Poland)

Prof. dr hab. Mariusz Załucki (Krakow, Poland)

Prof. Zorin Georgiy (Grodno, Belarussia)

Adres redakcji / Editor's address / Адрес редакції

EMPORIO. INTERNATIONAL TRADE & LOGISTICS. Sergiusz Kuczynski, ul. J. Mackiewicza 19/7,
PL 20-865 Lublin, Rzeczypospolita Polska

ISSN 2719-552X

Naklad: 250 egz. / 250 copies / Тираж: 250 прим.

Wersja pierwotna czasopisma jest wersja drukowana

Original version of the magazine is the printed version

Оригінальною версією збірника є друкована версія

Publikacja przygotowana przez EMPORIO. INTERNATIONAL TRADE & LOGISTICS, Lublin, Polska oraz Wydawnictwo Uniwersytetu Podkarpackiego im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankowsku, Ukraina.

Publication is prepared by EMPORIO. INTERNATIONAL TRADE & LOGISTICS, Lublin, Poland and the Publishing House of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine.

Збірник виготовлений EMPORIO. INTERNATIONAL TRADE & LOGISTICS, Люблін, Польща та Видавництвом Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, Україна.

<http://journals.pnu.edu.ua>

© Copyright by Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2022.

All rights reserved

Надія КОБЕЦЬКА

*доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Прикарпатського національного університету імені Василя
Стефаніка*

РЕЗУЛЬТАТИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДОВКІЛЛЮ УКРАЇНИ, ЗАВДАНОЇ ВОЄННИМИ ДІЯМИ

Збройна агресія Росії проти України щодня завдає величезних збитків, що пов'язані як з загибеллю людей, так і знищенням інфраструктури, промислових об'єктів, об'єктів життєдіяльності. Триваючі воєнні дії, запуски ракет, тисячі артилерійських снарядів призводять до непоправної шкоди не лише для гуманітарної, господарсько-економічної сфери, а й для природного середовища, безпечний стан якого є, своєю чергою, необхідною умовою для нормальної життєдіяльності людини. Сьогодні зарано говорити про реальний розмір заподіяної шкоди. Підрахунки, що проводяться, об'єктивно не охоплюють всіх випадків, щодня змінюються в сторону збільшення. Ось тільки офіційно підтверджені дані за підрахунками Державної екологічної інспекції України протягом восьми місяців повномасштабного вторгнення: 182 880 м² ґрунтів забруднено небезпечними речовинами; 2 365 129 м² земель засмічено залишками знищених об'єктів та боєприпасів; 680 618 т нафтопродуктів згоріло під час обстрілів, забруднивши атмосферне повітря небезпечними речовинами; 23 286 га лісів випалено ракетами та снарядами, деякі з них можливо відновлюватимуться протягом десятка років, і це за найоптимістичніших розрахунків, решта – втрачені назавжди; 7 155 689 м² об'єктів, у тому числі критичної інфраструктури, знищено, їх залишки спричинили шкоду довкіллю [1].

За загальним правилом, шкода, яка заподіяна природним об'єктам, природним системам, повинна бути відшкодована. Ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] закріплює: «Шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі». Як зазначає А. П. Гетьман, «юридична відповідальність, яка передбачена у відповідних законодавчих актах поресурсового спрямування, є важливим фактором для відшкодування шкоди, що завдається довкіллю, а також досягнення умов забезпечення раціонального приро-

докористування, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки» [3, с. 192] Водночас, українське екологічне законодавство не передбачало підстав, порядку та механізмів відшкодування шкоди довкіллю в ситуації повномасштабних воєнних дій. Вимоги та процедури, що діяли до 24 лютого 2022 року, стосувались екологічних правопорушень, пов'язаних, зокрема, з перевищенням нормативів викидів чи скидів промисловими підприємствами; недотриманням фізичними і юридичними особами вимог, обов'язків, заборон щодо охорони та використання природних ресурсів тощо. Заподіяння шкоди довкіллю в результаті воєнних дій викликало необхідність зміни і законодавства, і організаційно-правових форм діяльності суб'єктів у цій сфері.

Збір, фіксація, аналіз, розрахунок розмірів шкоди довкіллю, окремим природним об'єктам, а на цій підставі притягнення Росії до відповідальності та відшкодування завданих збитків, стали першочерговими завданнями для компетентних державних органів та громадянського суспільства в цілому. Тут варто навести висновок щодо розуміння екологічної шкоди, обґрунтований М. В. Краснова в дисертаційному дослідженні, присвяченому проблемам компенсації шкоди за екологічним законодавством України: «Екологічна шкода – це погіршення стану довкілля, окремих природних ресурсів та комплексів, інших природних об'єктів, однак яка не впливає на приватні інтереси конкретних осіб у загальноприйнятому їх розумінні. Тому, у випадку заподіяння такої шкоди жодна особа не може мати привласницького інтересу, на якому б ґрунтувалася позовна заява проти правопорушника про компенсацію шкоди, оскільки шкода завдається об'єктам, які не належать нікому, або об'єктам, які належать всьому суспільству» [4, с. 16].

Виходячи з цього, сьогодні основний тягар роботи, пов'язаної зі збором, фіксацією, перевіркою доказів заподіяної шкоди, розробкою методик та розрахунку розмірів відшкодування покладений на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та Державну екологічну інспекцію України. Не менш важливе значення має діяльність Спеціалізованої екологічної прокуратури та її підрозділів на місцях. Відповідно до Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора [5] одним з основних завдань цього підрозділу є організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Велику роботу проводять і організації громадянського суспільства – природоохоронні громадські організації, міжнародні організації, спільні

громадські ініціативи, які є виразниками та захисниками єдиного публічного екологічного інтересу в безпечному навколишньому природному середовищі. Так, благодійна організація «Екологія-Право-Людина» з перших тижнів почала фіксувати екологічні злочини, а в липні започаткувала програму регрантингу, в рамках якої на конкурсних засадах було відібрано сім організацій: ГО «Екосфера», ГО «Екосоціум», ГО «Українська природоохоронна група», ГО «Херсонське обласне відділення Соціологічної асоціації України», ГО «Веселий Дельфін», ГО «Чорноморське/Одеське/Регіональне відділення української екологічної академії наук», ГО «Інститут екології», які працюють в напрямку документування екологічних злочинів війни, вдосконалення методик оцінки завданої шкоди довкіллю, оцінки недоотриманих в результаті війни екосистемних послуг та напрацювання фактів та даних для подальшого формування позовів у міжнародні суди з вимогою відшкодування за шкоду довкіллю України [6].

Цінними та результативним є об'єднання зусиль різних суб'єктів для напрацювання доказової бази, адже наявних технічних, організаційних, кадрових ресурсів профільних державних органів явно недостатньо. Так, у березні 2022 року Міндовкілля України створило робочу групу з документування злочинів проти довкілля. До неї увійшли і представники громадських організацій та громадських екологічних ініціатив, як наприклад, «Екодія», «Збережи Дніпро» та інші [7]. З початку березня 2022 року при Державній екологічній інспекції створено Оперативний штаб для формування єдиного реєстру збитків, заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення російської федерації на територію України [8]. Загальними завданнями Штабу є формування переліку всіх порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища та притягнення Росії до відповідальності. До його складу увійшли фахівці Державної екологічної інспекції, представники Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, а також експерти – представники громадських природоохоронних організацій та наукових установ.

Яка ж шкода, завдана навколишньому природному середовищу та його елементам, підлягає компенсації (відшкодуванню)? Враховуючи перспективи розгляду відповідних позовів в міжнародних інституціях, варто звернутися до поняття, визначеного офіційно на рівні Європейського Союзу. Комплексне нормативне розуміння «екологічної шкоди» закріплене п. 1 ст. 2 Директиви 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» від 21 квітня 2004 р. [9] і включає:

а) шкоду, завдана біологічним видам та природним ареалам, що перебувають під охороною, зокрема, будь-яка шкода, що значною мірою впливає на запровадження або підтримки сприятливого стану збереження таких природних ареалів або біологічних видів; розмір наслідків такої шкоди оцінюється по відношенню до вихідного стану, враховуючи зазначені в Додатку I критерії;

б) шкоду, що вражає водні ресурси, зокрема, шкода, що значною мірою негативно впливає на екологічний, хімічний або кількісний стан або екологічний потенціал зазначених водних ресурсів, відповідно до їх визначення в Директиві 2000/60/ЄС, за винятком негативного впливу, на який розповсюджується дія частини 7 статті 4 зазначеної Директиви;

с) шкоду, що вражає ґрунти, зокрема будь-яке зараження ґрунтів, що викликає ризик значних негативних наслідків для здоров'я людини від безпосереднього або не безпосереднього проникнення у поверхню або в ґрунт речовин, препаратів, організмів або мікроорганізмів.

Поняття «шкода» в цій же Директиві тлумачиться як негативні вимірні зміни природного ресурсу або порушення пов'язаної з природними ресурсами послуги, що можуть відбутися безпосереднім або не безпосереднім чином (п. 2 ст. 2).

Безумовно, що триваюча війна суттєво ускладнює збирання та фіксацію доказів, документування фактів заподіяної шкоди. Основні труднощі збору даних пов'язані з інтенсивністю та широкомасштабністю впливу, знищенням моніторингових спостережних пунктів, відсутністю достатньої кількості спеціалістів тощо. З перших днів війни Уряд України і неурядові організації (НУО) запровадили ряд інструментів для документування шкоди довкіллю. Так, наприклад, сьогодні в режимі онлайн працює панель моніторингу «ЕкоЗагроза» з щоденно оновлюваними даними про вплив війни на довкілля [10].

Причому, така інформація має бути належним чином задокументована, верифікована, підтверджена. Збір і фіксація доказів повинні ґрунтуватися на визнаних міжнародних практиках, щоб мати перспективу врахування при розгляді відповідних справ міжнародними інституціями. Особливе значення має дотримання принципів об'єктивності та незалежності при формуванні доказової бази. Спеціалісти відзначають, що Кувейт (після збройної агресії Іраку) подав 168 екологічних позовів на загальну суму в \$85 млрд, але отримав всього \$5,26 млрд, тобто 6,19% від бажаного [11]. Тому цілковитою підтримки заслуговує схвалена 20 вересня 2022 р. постанова Верховної Ради України про Звернення Верховної Ради України до Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища,

Європейського Парламенту, Європейської Комісії, парламентів та урядів держав, які є членами Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, щодо утворення спеціальної екологічної моніторингової місії для фіксації екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії на території України [12].

Особливості форм, способів, джерел руйнівного впливу на довкілля в ситуації воєнних дій зумовлюють потребу перегляду існуючих методик визначення розміру шкоди, заподіяної природним об'єктам. Діючі методики не закріплюють порядок розрахунку збитків у надзвичайних ситуаціях, про що в них самих прямо вказується. Так, відповідно до п. 3 Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря [13] вона не застосовується при виявленні порушень законодавства про охорону атмосферного повітря, вчинених суб'єктами господарювання внаслідок здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря із неорганізованих стаціонарних та пересувних джерел викидів, а також діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на його стан та при викидах забруднюючих речовин в атмосферне повітря які сталися внаслідок дій непереборних сил природи чи воєнних дій. При цьому, в доктринальному плані заслуговують на увагу загальні критерії, що визначають правову характеристику відповідальності (компенсації шкоди), запропоновані М. В. Красновою: а) зміни стану навколишнього природного середовища, які можуть вважатися негативними лише у тому випадку, коли вони викликані фізичними, біологічними чи хімічними факторами небезпечного впливу на довкілля, до яких можливо застосувати нормативи; б) тяжкість наслідків, яка повинна визначатися за стандартами якості довкілля, визначеними у законі або в технічних нормативах; в) обсяги відповідальності [4, с. 17-18].

29 квітня 2022 р. Кабінетом Міністрів України були внесені зміни до пункту 2 Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [14], якими доповнено напрями визначення шкоди та збитків напрямами, пов'язаними з природним середовищем. Сьогодні розрахунок шкоди повинен здійснюватися на основі таких показників, що стосуються довкілля: втрат лісового фонду; втрат надр; втрат акваторії, втрат природно-заповідного фонду; шкоди, завданої земельним ресурсам; шкоди, завданої атмосферному повітрю; шкоди, завданої водним ресурсам. По кожному з цих напрямів, як вказано в постанові, мають бути затверджені відповідні Методики. На сьогодні такі методики затверджені щодо атмосферного повітря водних ресурсів та землі [15, 16, 17]. Ними вводяться нові поняття, методи і розрахун-

ки збитків, що виникли унаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану. Так, Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди визначає нове поняття «неорганізований викид» – викид, який надходить в атмосферне повітря у вигляді ненаправлених потоків газопилової суміші від джерел забруднення не оснащених спеціальними спорудами для відведення газів газоходами, трубами та іншими спорудами. В ній також закріплюються різні варіанти розрахунку маси цих неорганізованих викидів, виходячи з того чи відома інформація про масу самої згорілої речовини, чи ні. Нині розроблені й оприлюднені для обговорення ще три Методики: визначення шкоди та збитків, завданих внаслідок самовільного користування надрами; визначення збитків в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях та визначення збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Зрозуміло, що реальна можливість притягнення винних до відповідальності та відшкодування заподіяної шкоди природним об'єктам в рамках національної судової системи відсутня. Як зазначають фахівці, «найпрогресивніше вітчизняне законодавство щодо оцінки екологічних втрат внаслідок російської агресії не працюватиме без введення в дію відповідних процедур щодо вилучення російських активів, вирішення питань зняття імунітету з російського майна та фактичного стягнення активів РФ та осіб, безпосередньо причетних до розв'язування війни на користь України» [18]. І мова тут може йти виключно про міжнародні інституції. Розглянемо їх докладніше.

Найперше, це Міжнародний Суд ООН. Відповідно до ст. 92 Статуту Організації Об'єднаних Націй [19] «Міжнародний Суд є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй. Він діє відповідно до прикладеного Статуту, що заснований на Статуті Постійної Палати Міжнародного Права, і утворює невід'ємну частину цього Статуту». Науковці, підтверджують юрисдикцію Міжнародного Суду ООН щодо актів агресії, зокрема, частині порушення принципу незастосування сили у міждержавних відносинах [20]. Слід також згадати, що 16 березня 2022 року цей Суд оголосив рішення за запитом про запровадження тимчасових заходів у справі «Україна проти Росії» щодо геноциду, відповідно до якого Росія має негайно призупинити всі військові дії в Україні та призупинити будь-які військові чи регулярні збройні формування під її контролем чи впливом. Однак, головною проблемою тут є відсутність механізмів примусового виконання рішення. Відповідно до ст. 94 Статуту ООН «1. Кожен Член Організації зобов'язаний»

ється виконати рішення Міжнародного Суду по тій справі, в якій він є стороною. 2. У випадку, якщо якась сторона у справі не виконає зобов'язання, покладене на неї рішенням Суду, інша сторона може звернутися в Раду Безпеки, що може, якщо визнає це за необхідне, надати рекомендації або ухвалити рішення про вжиття заходів для приведення рішення у виконання». Відповідно, як зазначають міжнародні експерти, наказ Суду «не матиме великого практичного значення для поточних зусиль зі збору доказів для використання в майбутніх переслідуваннях воєнних злочинів. Рада Безпеки залишатиметься паралізованою, коли мова йтиме про ухвалення резолюцій відповідно до розділу VII статуту ООН в осяжному майбутньому» [21].

Наступний орган – Міжнародний кримінальний суд, котрий керується в своїй діяльності міжнародним багатостороннім договором – Римським статутом. Маючи юрисдикцію відносно найсерйозніших злочинів, що викликають стурбованість всієї міжнародної спільноти – злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії, Міжнародний кримінальний суд може здійснювати свої функції і повноваження на території будь-якої держави-учасниці, а також, відповідно до спеціальної угоди, на території будь-якої іншої держави, яка не є учасницею Римського статуту [22, с. 47]. Однак, Римський статут не передбачає такого злочину як екоцид, незважаючи на те, що пропозиції щодо його закріплення в останні роки широко напрацьовувалися міжнародними експертами [23].

INTERNATIONAL JOURNAL «LAW & SOCIETY»

Ще один міжнародний квазі-судовий, швидше навіть політичний орган, – Компенсаційна комісія ООН, приклад створення якої відомий щодо компенсації Іраком збитків, заподіяних Кувейту. Вона була створена відповідно до резолюції Ради Безпеки № 692 (1991) для виплати компенсації заявникам, які виграли. Комісія отримувала відсоток від надходжень, отриманих від експортних продажів іракської нафти та нафтопродуктів. Компенсаційна комісія Організації Об'єднаних Націй виплатила 52,4 мільярди доларів компенсацій більш ніж 1,5 мільйонам успішних заявників. У повноваження Компенсаційної комісії входило розгляд заяв про завдання прямої довікільцевої шкоди та виснаження природних ресурсів, включаючи шкоду чи видатки на: пом'якшення та попередження завдання шкоди довікільцю, включаючи видатки на боротьбу із нафтовими пожежами і очищення прибережних та міжнародних вод від нафти; адекватні заходи вже вжиті для очищення та відновлення довікільця чи майбутні заходи, які мають документальне підтвердження їхньої необхідності для очищення і відновлення довікільця; адекватний моніторинг та оцінка шкоди довікільцю з ціллю обрахунку та пом'якшення шкоди та відновлення

довкілля та інші [24]. Однак, створення такого органу в нашій ситуації на-вряд чи є реалістичним, зважаючи на те, що рішення приймається на рівні Ради Безпеки ООН, членом якої з правом вето є Росія.

Тому надважливим завданням української держави сьогодні є, вико-ристовуючи досвід відповідних міжнародних інституцій, добитися ство-рення окремого спеціалізованого суду за принципом Ad Hoc, а також фонду гарантування виплат за рахунок, в тому числі, конфіскованих активів дер-жави-агресорки.

1. Держекоінспекція: 8 місяців війни завдали довкіллю України масштабної шкоди. 27.10.2022. URL: <https://www.dei.gov.ua/posts/2408> (дата звернен-ня: 30.10.2022).
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
3. Гетьман А. П. Доктрина екологічного права та законодавства України. Харків: ТОВ «Оберіг», 2019. 336 с.
4. Краснова М. В. Проблеми компенсації шкоди за екологічним законодав-ством України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2010. 36 с.
5. Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокура-туру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: наказ Генерального прокурора від 2.08.2021 р. № 247. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0247905-21#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
6. Довкілля мовчазна жертва війни. 19.07.2022 р. URL: <http://epl.org.ua/announces/dovkillya-movchazna-zhertva-vijny/> (дата звернення: 30.10.2022).
7. Злочини проти довкілля: як екологи планують притягнути росію до відповідальності. 14.04.2022 р. URL: <https://www.irf.ua/zlochyny-proty-dovkillya-yak-ekology-planuyut-prytyagnuty-rosiyu-do-vidpovidalnosti> (дата звернення: 30.10.2022).
8. Оперативний штаб при Державній екологічній інспекції. URL: <https://shtab.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2022).
9. Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслід-ків завданої навколишньому середовищу шкоди: Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.04.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text (дата звернення: 30.10.2022).
10. Дашборд із даними про загрози довкіллю. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2022).
11. Хто притягне росію до відповідальності за злочини проти довкілля? Високий замок. 2.08.2022 р. URL: <https://wz.lviv.ua/ukraine/468407-khto-prytiahne-rosiiu-do-vidpovidalnosti-za-zlochyny-proty-dovkillia> (дата зве-рення: 30.10.2022).

12. Про Звернення Верховної Ради України до Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища, Європейського Парламенту, Європейської Комісії, парламентів та урядів держав, які є членами Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, щодо утворення спеціальної екологічної моніторингової місії для фіксації екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії на території України: постанова Верховної Ради України від 20.09.2022 р. № 2594-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2594-IX#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
13. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: наказ Міністерства енергетики від 28.04.2020. № 227. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text (дата звернення: 30.10.2022).
14. Про внесення змін до пункту 2 Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 551 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
15. Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди: наказ Міністерства внутрішніх справ від 13.04.2022 № 175 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
16. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: наказ Міністерства внутрішніх справ від 4.04.2022 № 167 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
17. Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами: наказ Міністерства внутрішніх справ від 9.08.2022 № 252 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
18. Ріпенко А. Шкоду довкіллю внаслідок війни буде відшкодовано? Ліга. Блоги. 7.09.2022. URL: <https://blog.liga.net/user/aripenko/article/46830> (дата звернення: 30.10.2022).

19. *Статут Організації Об'єднаних Націй*. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 30.10.2022).
20. Касинюк І. В. *Юрисдикція Міжнародного Суду ООН щодо актів агресії*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 47. Том 2. С. 169–172.
21. *Питання та відповіді: Наказ Міжнародного Суду ООН про тимчасові заходи у справі України проти Російської Федерації*. URL: <https://www.justsecurity.org/80814/qa-icj-order-on-provisional-measures-ukraine-russia-ua/> (дата звернення: 30.10.2022).
22. Базов О. *Питання міжнародно-правового статусу Міжнародного кримінального суду*. Публічне право. 2019. № 3(35). С. 46–52.
23. *Is it time for “ecocide” to become an international crime?* 28.02.2021. URL: <https://www.economist.com/international/2021/02/28/is-it-time-for-ecocide-to-become-an-international-crime> (дата звернення: 30.10.2022).
24. *Компенсаційна комісія ООН – перспектива фінансування відновлення довкілля в Україні після війни із рф*. URL: <http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Kompensatsijna-komisiya-OON.pdf> (дата звернення: 30.10.2022).

Кобецька Н.Р. Результати, проблеми та перспективи реалізації правового механізму відшкодування шкоди довікілью України, завданої воєнними діями

Збір, фіксація, аналіз, розрахунок розмірів шкоди довікілью, окремим природним об'єктам, а на цій підставі притягнення Росії до відповідальності, потребує нових підходів, методик, способів. У статті зроблена спроба окреслити основні проблеми, результати та перспективи новітнього організаційно-правового механізму, що формується в нашій державі, для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної довікілью воєнними діями Росії.

У процесі дослідження визначеної теми автор зосередила увагу на таких ключових питаннях.

1. Види та особливості діяльності суб'єктів (органів державної влади та організацій громадянського суспільства) щодо забезпечення відшкодування шкоди довікілью, завданої воєнними діями. Визначено перелік традиційних, постійно діючих державних органів та спеціально створених інституцій. Акцентується на ролі громадських природоохоронних організацій у цьому процесі.

2. Проблеми збору, аналізу, фіксації та верифікації доказів заподіяної шкоди. Наголошено на важливості забезпечення об'єктивності та незалежності формування доказової бази та залучення до цього процесу представників іноземних держав, міжнародних організацій.

3. Нормативні механізми визначення розміру відшкодування заподіяних збитків. Вказано на новітні правові приписи, що регулюють напрямки та види відшкодування шкоди. Описано особливості прийнятих методик розрахунку

розмірів збитків, завданих земельним ресурсам, атмосферному повітрю, водам внаслідок збройної агресії Росії.

4. Перспективи та проблеми досягнення реальної компенсації шкоди. Наводиться перелік міжнародних судових та квазісудових органів, які можуть поширювати свою компетенцію на розгляд таких категорій справ, та визначено проблемні аспекти залучення кожного з них. Наголошується на необхідності створення окремого спеціалізованого суду за принципом Ad Hoc.

Ключові слова: шкода довкіллю; воєнні дії; компенсація шкоди довкіллю; фіксація розмірів шкоди; методика визначення збитків природним об'єктам.

Kobetska N.R. Results, problems and prospects of the implementation of the legal mechanism for compensation of environmental damage in Ukraine caused by military actions

Collection, fixation, analysis, calculation of damage to the environment, separated natural objects, and on this basis bringing Russia to liability, requires new approaches, methods, and manners. In the article attempted to outline the main problems, results and prospects of the newest organizational and legal mechanism that is being formed in our country to ensure compensation for damage caused to the environment by Russia's military actions.

In the process of researching of the determined topic, the author focused attention on such key issues.

1. Types and features of the activity of subjects (state authorities and civil society organizations) in ensuring compensation for damage to the environment caused by military actions. The list of traditional, permanently operating state bodies and specially created institutions is defined. Emphasis is placed on the role of public nature protection organizations in this process.

2. Problems of collection, analysis, fixation and verification of evidences of caused damage. The importance of ensuring the objectivity and independence of the formation of the evidence base and the involvement of representatives of foreign states and international organizations in this process is indicated.

3. Normative mechanisms for determining the amount of compensation for damages. The latest legal prescriptions regulating directions and types of compensation for damage are defined. The peculiarities of the accepted methods of calculating the amount of damage caused to land resources, atmospheric air, and waters as a result of Russia's armed aggression are described.

4. Prospects and problems of achieving real compensation for damages. The list of international judicial and quasi-judicial bodies that can extend their competence to consider such categories of cases is provided, and problematic aspects of the involvement of each of them are identified. The need to create a separate specialized court based on the Ad Hoc principle is emphasized.

Keywords: damage to environment; military action; compensation for damage to environment; fixation of the amount of damage; method of determining damage to natural objects.